

EMOCIONALNI PROBLEMI DJECE I MLADEŽI I ŠKOLSKI USPJEH

Snježana Dautović

I. Osnovna škola Dugave, Zagreb

SAŽETAK

Rad daje pregled povezanosti emocionalnih problema djece i mladeži, te različitih obilježja psihodinamike obitelji sa uspjehom i neuspjehom u školi. Osnovna istraživačka hipoteza je išla za tim da neki čimbenici kvalitativne deficijentnosti obitelji bitno utječu na etiologiju neuspjeha u školi.

Postavljena hipoteza je potvrđena. Testirana je hi-kvadrat testom. Za kritičnu je vrijednost uzeta vjerojatnost pogreške od 5%. Kao bitni čimbenici identificirani su: loši odnosi među roditeljima, napeta situacija u kući, u smislu učestalosti svada, neprikladan način komuniciranja, slaba osjećajna povezanost između članova obitelji, rijetka suradnja roditelja sa školom, što je ujedno i jedan od pokušaja da se kvantitativno procijeni utjecaj tih pojedinih čimbenika na školski neuspjeh.

Za potrebe ovog rad razraden je upitnik koji može poslužiti kao metoda skrininga za pravodobno prepoznavanje djece s potencijalnim neuspjehom i težim emocionalnim teškoćama.

Ključne riječi: psihodinamika obitelji, interpersonalni odnosi, obiteljska atmosfera, emocionalni problemi u učenika osnovne škole.

1. UVOD

U psihološko-medicinskoj literaturi većina autora ističe da je adolescencija razdoblje povišene emocionalnosti (Nikolić i sur., 1990). Vrijeme puberteta i adolescencije pogoduje školskom neuspjehu, a emocionalni nesklad je glavni uzrok promijenjenog učenikovog stava prema školskim obvezama.

Prema Gruden pubertetske (adolescentne) krize bile bi intenzivniji i trajniji pubertetski simptomi, čije su značajke socijalna dezintegracija i školski neuspjeh, što zahtijeva intervenciju psihoterapeuta (Gruden, 1990).

KRIZA AUTORITETA spada u klasični oblik adolescentne problematike, a može se manifestirati u obliku otvorene mržnje ili pasivne rezistencije. Može se javiti opća pasivnost u odnosu na svijet odraslih. Otpor prema autoritetima koji dugo traje i remeti funkcioniranje mladog čovjeka, može se smatrati kriznim stanjem (Gajer-Piacun, 1985).

KRIZA IDENTITETA je proces vezan uz upoznavanje sebe. Također dolazi do poteškoća sa-

mopotvrđivanja i određivanja uloge u društvu. U ovoj grupi kriza razlikujemo: reaktivna neraspoloženja i pokušaje suicida, psihogene napade i doživljaj otuđenja.

STRAH OD ŠKOLE je zapravo irealan strah od odlaska u školu, koji može biti verbaliziran ili se može manifestirati somatskim smetnjama. U emocionalnom prostoru djeteta s fobijom od škole pojavio se intenzivan strah od rastanka s roditeljem, osobito majkom.

ANKSIOZNOST je unutrašnji intrapsihički konflikt kod djece. Može kočiti intelektualne funkcije i rezultirati brzim zamaranjem.

Obitelj je često prenosni remen anksioznosti i konflikata, a dijete često postaje nosiocem simptoma obiteljske patologije. Zbog toga poznavanje obiteljske dinamike uveliko utječe na upoznavanje geneze školskog neuspjeha i djetetovih psihopatoloških simptoma.

Istraživanja u našoj zemlji o ovoj problematici nisu dugog vijeka i relativno su oskudna, ali ni u svjetskoj literaturi ne možemo puno toga naći.

U jednom takvom istraživanju Nikolić i suradnici ukazuju na značenje složene - nepovoljne psihološke i socijalne situacije u kojoj živi mlada osoba s konverzivnom simptomatologijom. Rezultati psihološke eksploracije govore o niskom nivou školskih znanja, opće informiranosti, rigidnosti misaonog toka i sniženju vizuelne percepcije (Nikolić, 1998).

Gruden i suradnici na uzorku od 300 učenika koji su upućeni na obradu zbog neprestanog neuspjeha u školi, zaključuju da su mnogo značajniji za školski neuspjeh od stupnja inteligencije konfliktne odnosi u obitelji učenika.

Vlatković-Prpić u svojoj disertaciji ističe da je diskrepančnost intelektualnih mogućnosti i školskog uspjeha djece i mladeži često determinirana afektivnim smetnjama (Vlatković-Prpić, 1975).

U inozemnoj literaturi se može naći da je uspjeh u učenju u velikoj mjeri određen emocionalnim profilom učenika, a da se učenje može promatrati s različitih kvalitativnih i kvantitativnih gledišta.

Prema Ackermanu adolescenti s emocionalnim problemima (kriza autoriteta) pokazuju često smetnje u ponašanju i učenju. Teže se adaptiraju na školske zahtjeve i distraktibilne su pažnje (Ackerman, 1990).

Proučavanjem literature moglo se opaziti da su u većini istraživanja autori pokušavali osvjetliti nepovoljnu obiteljsku konstelaciju (nepovoljno emocionalno ozračje) u etiologiji školskog neuspjeha.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA I METODE RADA

Osnovni je cilj istraživanja procijeniti u kojoj je mjeri neuspjeh u školi povezan s emocionalnim teškoćama i nesrednim obiteljskim prilikama. Istraživanje

je obavljeno u 60 učenika od petog do osmog razreda osnovne škole s utvrđenim školskim neuspjehom / ponavljači, veliki broj negativnih ocjena /. Kao kontrolna skupina odabrano je 60 učenika iste dobi i spola iz iste škole koji uredno funkcioniraju u školskoj sredini. Obje su skupine urednog intelektualnog funkcioniranja.

Istraživanje je provedeno pomoću upitnika koji je sadržavao 36 pitanja: osim podataka o uspjehu u školi, te socijalnom statusu obitelji, sadržavao je pitanja koja su se odnosila na obiteljsku dinamiku, osjećajnu povezanost s roditeljima, suradnju roditelja sa školom, način komuniciranja unutar obitelji, odnos prema vlastitoj budućnosti, procjenu vlastitog ponašanja, emocionalni profil.

Podaci su prikazani na grafikonima, a razlike pojedinih obilježja između ispitivane i kontrolne skupine procijenjene su hi-kvadrat testom.

3. REZULTATI

Rezultati pokazuju da učenici sa školskim neuspjehom za razliku od kontrolne skupine, imaju izrazite emocionalne smetnje u smislu anksioznosti, straha od škole, krize autoriteta i krize identiteta. Smetnje progradiraju s dobi.

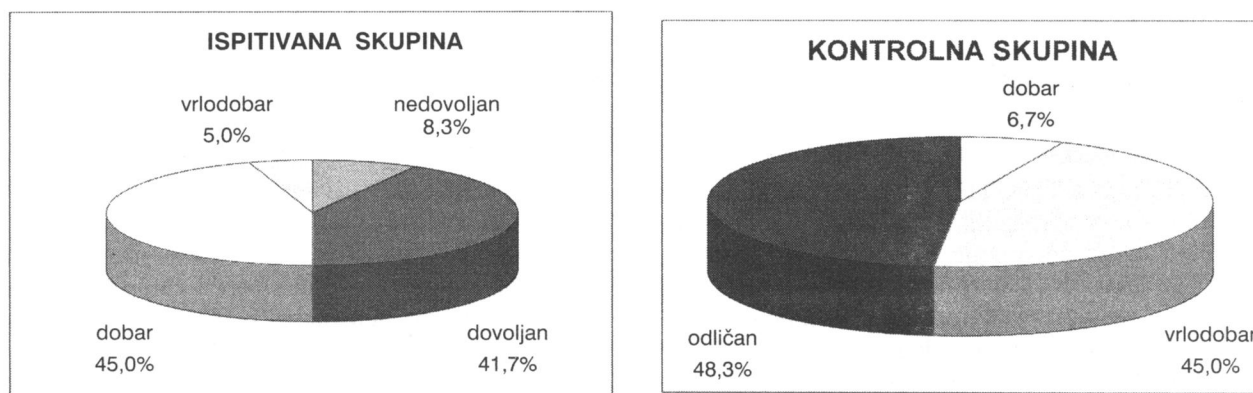
Nadalje imaju značajno češće loše odnose među roditeljima, lošu kućnu situaciju u smislu stalnih napetosti i svađa, neprihvatljiv način komuniciranja, slabu osjećajnu povezanost između članova obitelji, te rijetku suradnju roditelja sa školom.

Učenici s utvrđenim neuspjehom značajno se češće osjećaju deprimirani obzirom na svoju budućnost, u smislu izražene rezignacije. Svjesni su svog neprihvatljivog ponašanja.

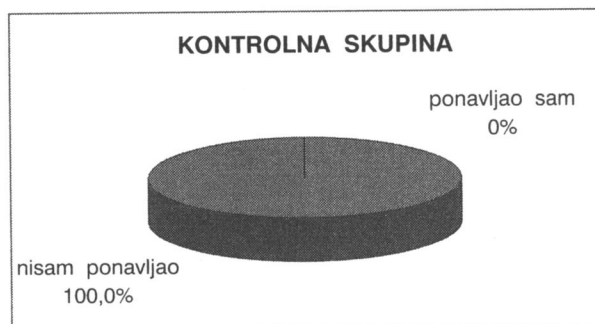
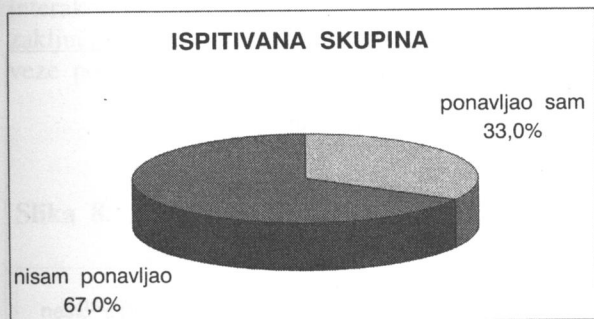
Značajne razlike u smislu socioekonomskog statusa obitelji i naobrazbe roditelja nisu utvrđene.

ŠKOLSKA SITUACIJA

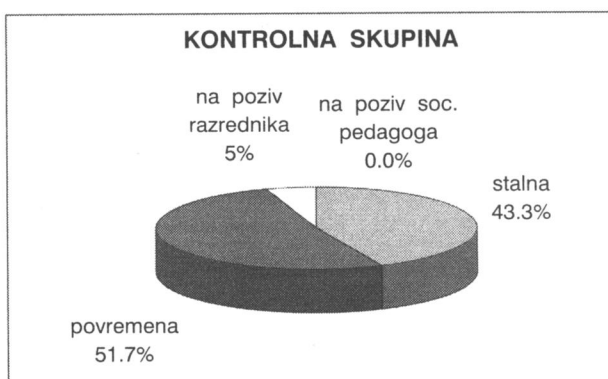
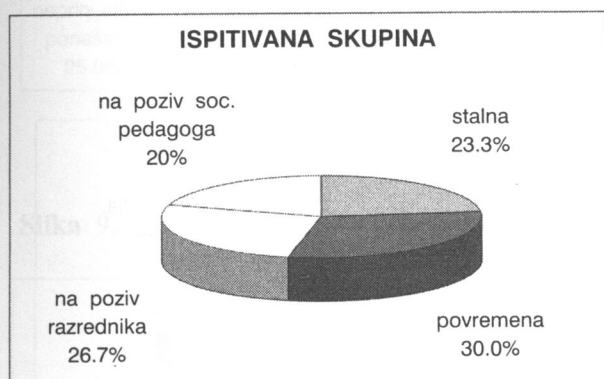
Slika 1. OPĆI USPJEH NA KRAJU NASTAVNE GODINE

$$df = 4 \quad \chi^2 = 15.38 \quad P(\chi^2) = 9.49 \quad s = 0.05$$

Slika 2. PONAVLJANJE RAZREDA

$$df = 1 \quad \chi^2 = 13.63 \quad P(\chi^2) = 3.84 \quad s = 0.05$$

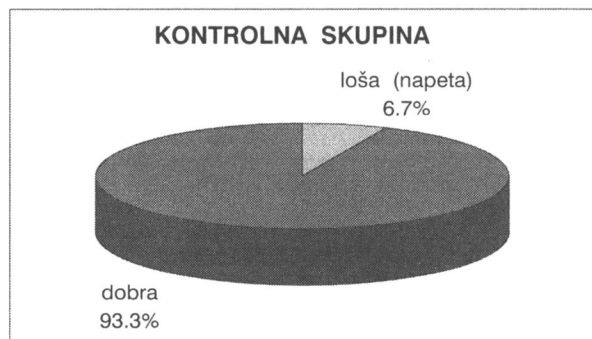
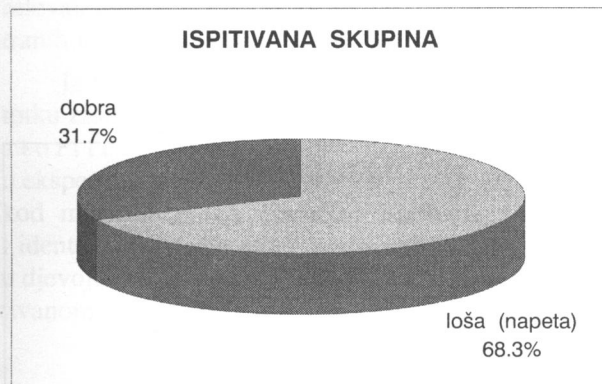
Slika 3. SURADNJA RODITELJA SA ŠKOLOM

$$df = 3 \quad \chi^2 = 17.88 \quad P(\chi^2) = 7.82 \quad s = 0.05$$

Školska situacija (opći uspjeh, ponavljanje razreda, suradnja roditelja sa školom) u obje skupine je vidljiva iz podataka (Sl. 1. 2 i 3.). Znatno je nepovoljnija za ispitivanu skupinu. U ovoj skupini domet u postignutom uspjehu je dobar, što ga je imalo (45 %) učenika. Također, njih (33,3 %) je

ponavljalo razred nakon održanih popravnih ispita. Suradnja roditelja sa školom je uglavnom izostala. U kontrolnoj skupini prevladava odličan uspjeh (48,3 %), ponavljača nema. U pravilu, roditelji su suradnički orijentirani prema školi.

INTERAKCIJE U OBITELJI

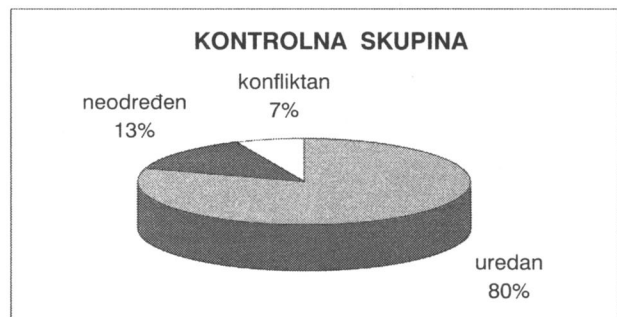
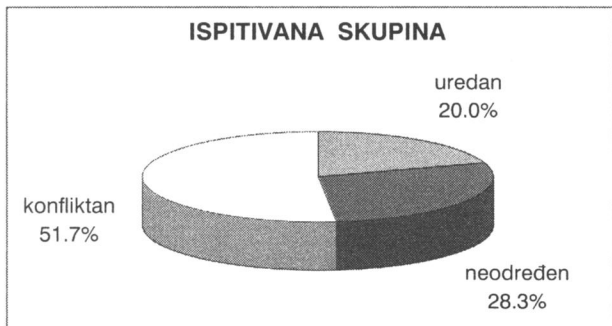
Slika 4. ATMOSFERA U OBITELJI

$$df = 1 \quad \chi^2 = 18.14 \quad P(\chi^2) = 3.84 \quad s = 0.05$$

Atmosfera koja vlada u obitelji je prirodni rezultat dinamike i kvalitete ukupnih odnosa u obitelji. Kako ispitanici iz obje skupine doži-

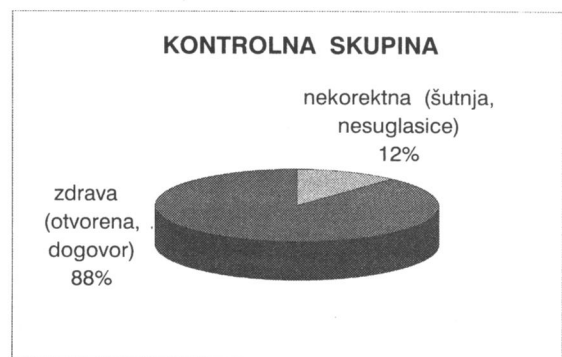
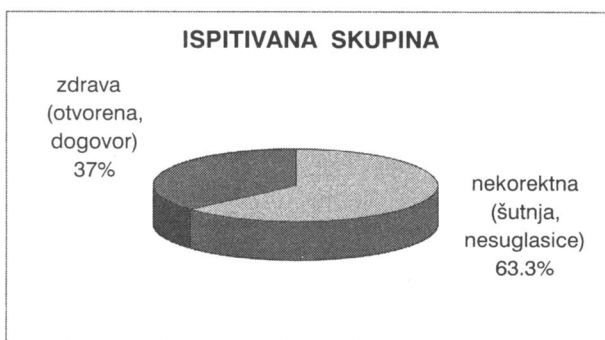
vljavaju atmosferu u svojim obiteljima vidljivo je iz podataka. Razlike su statistički značajne.

Slika 5. ODNOS MEĐU RODITELJIMA

$$df = 2 \quad \chi^2 = 15.77 \quad P(\chi^2) = 5.99 \quad s = 0.05$$

Slika 6. KOMUNIKACIJA U OBITELJI

$$df = 1 \quad \chi^2 = 13.79 \quad P(\chi^2) = 3.84 \quad s = 0.05$$

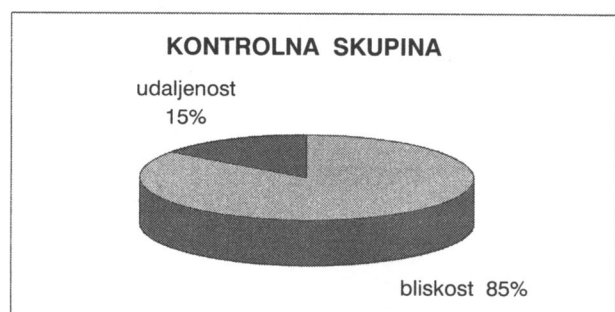
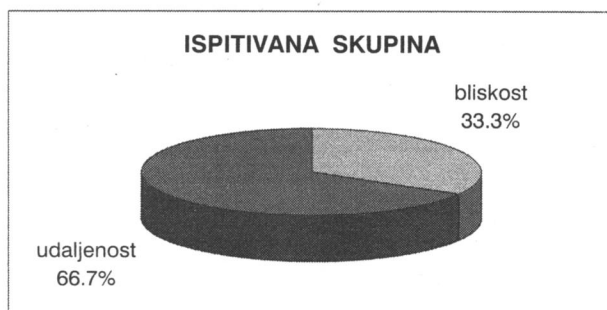
Za ukupno socijalno ponašanje djeteta izuzetno je značajan odnos među samim roditeljima.

U ispitivanoj skupini prevaga je na konfliktnim odnosima (51,7%), a u kontrolnoj skupini na korektnim (80 %). Razlike su i ovdje statistički značajne.

Komunikacijski krug u obiteljima učenika ispitivane skupine je uglavnom zatvoren. Komunikacija je zaobilazna bez uspješnog rješavanja problema koji postoji.

U kontrolnoj skupini ona je korektna i zdrava.

Slika 7. OSJEĆAJ POVEZANOSTI U OBITELJI

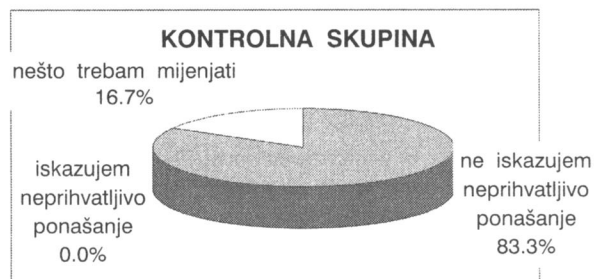
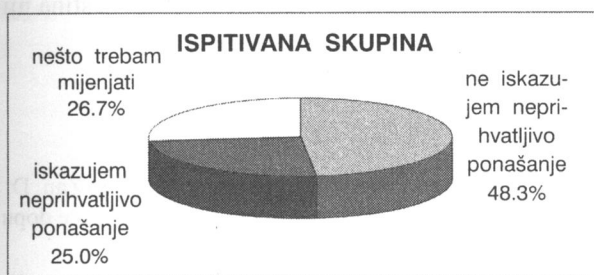
$$df = 1 \quad \chi^2 = 13.11 \quad P(\chi^2) = 3.84 \quad s = 0.05$$

S obzirom na činjenicu da su obiteljske interakcije vrlo složene i suptilne, može se zaključiti iz rezultata ispitivanja da su osjećajne veze ponajviše slabe (66.7%) u obiteljima ispiti-

vane skupine. Uvidom u njihovu obiteljsku situaciju nazire se da je u tim obiteljima bliskost izgubljena na račun pseudosamostalnosti.

ISPITANICI

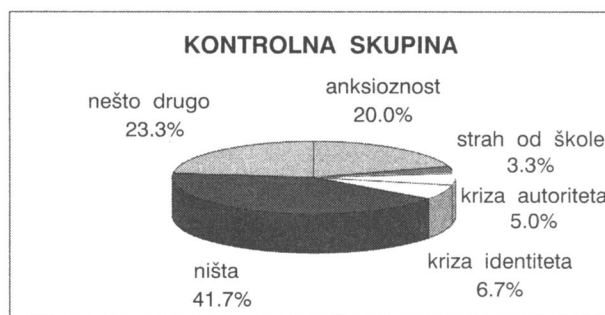
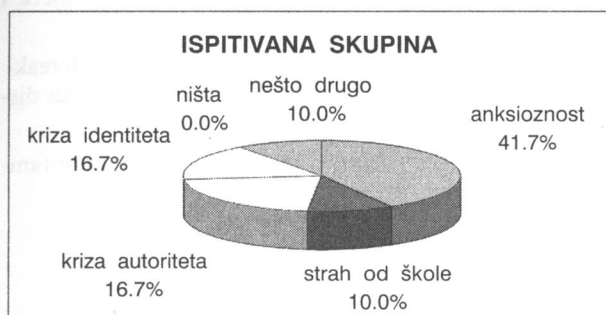
Slika 8. MIŠLJENJE O VLASTITOM PONAŠANJU

$$df = 2 \quad \chi^2 = 11.38$$

$$P(\chi^2) = 5.99 \quad s = 0.05$$

Slika 9. EMOCIONALNI PROFIL

$$df = 5 \quad \chi^2 = 12.35$$

$$P(\chi^2) = 11.07 \quad s = 0.05$$

Dijagnoza je rezultat timskog rada i vremenski dug proces. Nalaz i mišljenje stručnog tima je relevantan pokazatelj emocionalnog stanja promatranih ispitanika.

Iz podataka je vidljivo da je u najvećem postotku zastupljena anksioznost, zatim kriza autoriteta pa kriza identiteta. Uvidom u ekspertizu strah od škole je više zastupljen kod mladih učenika. Emocionalne krize autoriteta i identiteta su nešto češće u dječaka, a anksioznost u djevojčica. Indikativne su za stariji uzrast (u ispitivanom uzorku osmi razred).

ZAKLJUČAK

Djeca i mladež na različite načine manifestiraju svoje poremećaje socijalnog ponašanja.

Rezultati ovog istraživanja dozvoljavaju za-

ključak da su emocionalne smetnje i loši odnosi unutar obitelji bitan preduvjet neuspjeha u školi.

Naime, kad stručna osoba, osoba koja se odgojem bavi kao svojom strukom (socijalni pedagog) pažljivije pogleda u čemu to griješe pojedini roditelji, teško da u njihovim postupcima prema djeci mogu naći išta što bi bilo označeno kao ozbiljnija pogreška. Štoviše, ozbiljnije pogreške u postupcima roditelja prema djetetu nije moguće naći u postupcima niti jednog roditelja, pa čak niti ostalih članova obitelji.

Ovo i sva ozbiljnija istraživanja uloge obitelji u etiologiji školskog neuspjeha i poremećenog ponašanja djece, rezultiraju spoznajama prema kojima je za ukupno socijalno ponašanje djece izuzetno značajan odnos među samim roditeljima.

Prema tome, opća atmosfera u obitelji važnija je nego pojedini postupci prema djeci.

O čemu se, zapravo, radi ?

Iskustva u radu govore, kako djeca, u pravilu, vole oba roditelja. Djelomično se identificiraju s jednim i s drugim, pa je lako razumjeti da će sukob među roditeljima imati za posljedicu i konflikt u samom djetetu. Sukob u samome djetetu neposredna je posljedica straha pred ugroženošću. A ugrožena je njegova sigurnost ili osjećaj sigurnosti.

Poseban su problem djeca s emocionalnim problemima (tzv. neurotična djeca).

Opaža se da je neurotičnost djece neposredna posljedica sukoba upravo među roditeljima. Njihova neurotičnost je pogodna stepenica za manifestaciju različitih oblika poremećaja u ponašanju.

S obzirom na to da su roditelji ipak najutjecaj-niji modeli po kojima djeca uče različite socijalne uloge, upravo oni mogu i trebaju na najbolji način educirati svoje dijete te mu pomoći da se smislenije i organiziranije koristi svojim vremenom za pripremanje školskih obveza.

Osim toga, roditelje i nastavnike je potrebno poučavati tehnikama kako bi promijenili svoje ponašanje i ponašanje i učenje svoje djece.

To je u školi u kojoj je provedeno ispitivanje učinjeno ovako:

1. Organizacijom predavanja za roditelje i nastavnike s temama:

- Konflikti među roditeljima i odgoj djece
- Ponašanje roditelja i slika o sebi
- Suočavanje sa stresom zbog neuspjeha u školi

- Važnost uspjeha u osnovnoj školi

- Roditelji i učitelji

2. Konstantnim individualnim konzultacijama i savjetodavnim radom.

Većina roditelja i nastavnika pokazala je priličan interes i želju za takvom vrstom edukacije, pa su se toj temeljnoj poduci dodali i drugi praktični savjeti, radi ne samo što boljeg učenja za školu već i učenja razvijanja socijalnih vještina njihove djece.

LITERATURA

1. Nikolić S., Mitrović, M., Škrinjarić, J., De-Zan, D., Vidović, V. (1990): Svijet dječje psihe, Treće dopunjeno izdanje, Zagreb.
2. Gruden, Z. (1990): Psihoterapijska pedagogija, Drugo prošireno izdanje, Zagreb.
3. Gajer-Piacun, Đ. (1985): Psihički poremećaji djece i omladine, zavod grada Zagreba za socijalni rad, Zagreb.
4. Nikolić, S. (1988): Mentalni poremećaji u djece i omladine, Školska knjiga, Zagreb.
5. Vlatković-Prpić, M. (1975): Odras neurotskih reakcija adolescenata na uspjeh u školi, Doktorska disertacija, Zagreb.
6. Ackerman, N. (1966): The Psychodynamics of family life, basic Books, INC. New York.

EMOTIONAL PROBLEMS OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE AND THEIR SUCCESS IN SCHOOL

Summary

This paper presents the review of correlations between emotional problems of children and young people and various characteristics of family psychodynamics and their success or failure in school. The basic working hypothesis was that some of the factors of family quality deficiency have an important negative effect on the etiology of child's unsatisfactory results in school.

The results obtained by the research confirm the hypothesis. The test method used was HI-square test. The error probability of 5% was taken as critical value. The following factors were identified as essential: disturbed parental relationship, tense atmosphere in child's home in the sense of frequent quarrels, inadequate communication and weak emotional ties between family members, lack of parental cooperation with the school. One of the purposes of this research was also the attempt to evaluate quantitatively the influence of these individual factors on child's performance in school.

The special questionnaire was developed for the purpose of this research, which can be used as a screening method for timely recognition of children with serious emotional difficulties that can potentially result in their failure in school.